

S. Fl. Marian

NUNTA LA ROMÂNI

(I)

Studiu istorico-comparativ etnografic

Ediție îngrijită, introducere,
bibliografie și glosar
de
Iordan Datcu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARIAN, SIMEON FLOREA

Nunta la români : studiu istorico-comparativ
etnografic / S. Fl. Marian ; ed. îngrij., introd., bibliogr.
și glosar de Iordan Dateu. - București : Saeculum I.O.,
2019

2 vol.

ISBN 978-973-642-424-3

Vol. 1. - 2019. - Conține bibliografie. - Index.

ISBN 978-973-642-426-7

I. Dateu, Iordan (ed. șt.)

39

Editura SAECULUM I.O.

ISBN: 978-973-642-424-3
978-973-642-426-7

© Toate drepturile pentru această ediție aparțin
Editurii SAECULUM I.O.

Editura SAECULUM I.O.

București – 2019

CUPRINS

NUNTA LA ROMÂNI (I).

STUDIU ISTORICO-ETNOGRAFIC COMPARATIV (1890)

Precuvântare	5
Partea întâi	
<i>ÎNAINTE DE NUNTA</i>	
I. Scopul căsătoriei.....	7
II. Etatea	9
III. Feciorii bătrâni.....	14
IV. Fetele bătrâne	17
V. Ursirea.....	21
VI. Însușirile miresei	26
VII. Însușirile mirelui	33
VIII. Încuscrirea	38
IX. Cunoștința.....	53
X. Târgul de fete.....	55
XI. Consimțământul părinților	63
XII. Timpul căsătoriei.....	67
XIII. Stărostia	73
XIV. Pețirea	80
XV. Pe vedere	96
XVI. Așezarea	99
XVII. Foaia de zestre	101
XVIII. Zestrea.....	103
XIX. Răpirea	109
XX. Auguratul.....	116
XXI. Încredințarea	119
XXII. Strigările	143

XVIII. Pregătirea.....	145
XXIV. Funcționarii	147
XXV. Darurile.....	167
XXVI. Cernutul.....	184
XXVII. Streagul	186
XXVIII. Desfacerea	189

Partea a II-a

NUNTA SAU OSPĂȚUL

I. Chemarea.....	191
II. Cununa.....	197
III. Bărbieritul	209
IV. Vedrele	215
V. Iertarea.....	220
VI. Conăcăria.....	227
VII. Schimburile.....	232
VIII. Danțul.....	252
IX. Bradul.....	259
X. Masa mică	262
XI. Scalda	267
XII. Gătirea	271
XIII. Iertăciunile	278
XIV. Plecarea la cununie	292

PARTEA ÎNTÂI ÎNAINTE DE NUNTĂ

I. SCOPUL CĂSĂTORIEI

Scopul căsătoriei la români, după cum rezultă din unele versuri ale braților ce se vor reproduce în decursul acestui studiu, apoi din unele balade și doine poporane, precum și din unele povești, e:

Întâi, de a avea o consoartă spre ajutorare și petrecere, spre mângăiere și alinarea durerilor în caz de nefericire și suferință, mai pe scurt spre împărtășirea binelui și a răului, a bucuriei și întristării în decursul întregii vieți;

Al doilea, de a avea urmași legitimi¹, cari să păstreze numele de familie, ca sângele și seminția lor să nu se stingă niciodată, apoi ca să aibă cine moșteni avereala părintească, ca aceasta să nu treacă în mâini străine, mai departe să aibă cine a se îngriji de dânsii și a-i sprijini la bătrânețe, iar după moarte să aibă cine a-i jeli și înmormânta creștinește, a-i pomeni și a le da de pomană, și a se ruga pentru iertarea păcatelor sale².

În fine, *al treilea*, ca să nu li se facă aruncare că numai degeaba s-au născut și trăit în lumea aceasta, după cum prea adeseori se-ntâmplă că li se face celor ce rămân necăsătoriți.

Tot cam acesta a fost și este scopul căsătoriei la grecii cei vechi³, la romani⁴, precum și la alte națiuni, atât din vechime cât și din timpul de față.

NOTE

1. V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1966, p. 47: „Fată de birău!/ Fă pe dorul meu./ – Ba, bădiță, ba,/ Nu te-oi asculta,/ Că me-i însela/ și nu me-i lua./ – Giur pe mândru soare,/ Ce sfărșit nu are,/ Că eu vreau să-mi fi/ Mamă de copii!“

2. I. Pop Reteganul, *Povești ardeleanesti culese din gura poporului*, partea IV, Brașov, 1888, p. 34: „A fost un împărat și-o împărăteasă, care, cu toate că erau trecuți cu anii, nu aveau nici un copil, de care să se bucure, care să facă să le treacă de năcazuri, să mai uite de suferințele vieții acesteia; n-aveau nici un copil, pe care din dragoste părintească să-l dezmirde, împodobindu-l ca pe un copil de împărat, și sărutându-l ca pe-un singur copil la casa părintească. Toate acestea ar fi fost și-ar fi trecut, dar dureea cea mai mare era că nu avea cine să moștenească scaunul împăratesc, avuțiile cele multe, căci avea împăratul multă blagă, multe scumpeturi, din care să fi mâncat cu lingura și tot nu s-ar fi gătat în veci. Dar ce plăteau toate dacă nu avea cine să le folosească? Și astă durere, cât de cu greu, totuși mai trecea; de una însă erau mai îngândurați ca de toate, și aceea era că li se stârge săngele, seminția lor. Oh, Doamne, și mare lucru era asta. Când își aduceau bieții aminte de aceasta, plângneau ca niște copii mici. Cum să nu? Cum să nu aibă năcaz și suferințe, cum să nu-l ajungă jelea pe oricine, când știe că n-are cine să-l cânte, cine să-l plângă cu adevărată durere la moartea lui, și cine să-l pominească cu sfîntenie după aceea. Nu însă numai ei erau supărăți, tot poporul din împărăția lor era pătruns de durere văzând că se stinge seminția împăratului“.

P. Ispirescu, *Legende sau basmele românilor adunate din gura poporului*, București, 1882, p. 95: „A fost odată o babă și-un uncheaș. Ei până la vreme de bătrânețe nu avură nici un copil. Ce nu făcură? Ce nu dreseră? Și ca să aibă și ei măcar o miartă de copil, nicicât. Ba merseră pe la descântătoare, ba pe la meșteri vrăjitori, ba pe la cetitori de stele, și ca să rămâie baba grea nici gând n-avea. Ajunși la vreme de bătrânețe începură a se îngrijora. Ce ne facem noi, babo, – zise într-o zi unchieșul – de vom ajunge niscaiva zile de neputință ori de nevoie? Tu știi că am făcut tot ce mi-a stat în putință, și ca să ne dea Dumnezeu și nouă un copilaș, care să fie toagăl bătrânețelor noastre, nu s-a îndurat. – De unchiaș, cine e de vină? Tu știi că am umblat și cruciș și curmezis pe la meșterese, pe la vraci, am făcut tot ce m-au învățat unii și alții, ca să avem și noi o mânăgiere pentru pârdalnicele de bătrânețe, că grele mai sunt! a fost peste poate...“

3. D. Friedrich Lübker, *Reallexikon des klassischen Alterthums für Gymnasien*, Zweite Auflage, Leipzig, 1860, p. 283.

4. Inst. 1,9,1: „Connubium est viri et mulieris coniunctio o individuam vitae consuetudinem continens.“ „Căsătoria este o legătură între bărbat și muiere, cuprinzând în sine comunicațiunea nedespărțibilă pe viață“.

Digest. 23, 2,1: „Connubium est omnis divini et humani juris communicatio“. „Căsătoria este împărtășirea întregului drept dumnezeiesc și omenesc“.

Enniu la Fest. v. quaeso: „Duxit me uxorem liberum quaerendorum gratia“. „Mă ia de muiere pentru ca să-și căstige copii“.

Varro de Macrob: „Uxorem liberorum quaerendorum causa ducere, religiosum est“. „A se însura spre a căstiga copii e un lucru sfânt“.

II. ETATEA

Epoca în care îndătinează români din Dacia Traiană a se căsători este pentru partea femeiască în genere de la 15–20 ani, iară pentru cea bărbătească de la 18-30 ani¹. De la 20 respectiv de la 30 ani înapoi, fetele devin *fete bătrâne*, iar feciorii *burlaci*, sau *feciori tomnatici*.

„La români din Macedonia nu e hotărât la ce vârstă trebuie ca părinții să-și logodească fiii lor; s-a văzut însă multe familii logodindu-și copiii încă din fașă.

De la vârsta de 12 ani fetele se pot mărita, iar flăcăii de la 18 ani.

În Pind este obiceiul ca fetele să nu se mărite până ce nu împlinesc 20 de ani².

S-a întâmplat însă adeseori și la români din Dacia Traiană că unele fete s-au măritat chiar și cu 13 ani. Dovadă despre aceasta avem și următorul cântec din ținutul Dornei în Bucovina:

Frunză verde lemn uscat,
Tinerel m-am însurat,
Tinerică mi-am luat,
Numai de *treisprezece ani*,
Și iubea numai ciobani.

Tinerea s-o măritat,
De iubit nu s-o lăsat,
Lasă că mi s-a lăsa
Scândura când i-a suna,
Popa cu cadelnița³

Cu toate acestea însă datina generală este ca copilele să nu se mărite nicicând înapoi de a deveni *fete mari*, și băieții să nu se însoare înapoi de a fi devenit *feciori*. Iară *fată mare* sau simplu *fată* se numește o copilă atunci când fiind deplin dezvoltată își schimbă portul⁴ și maica sa, sau, în lipsa acesteia, o soră mai mare sau și altă nevastă, înrudită cu dânsa, o scoate *la joc* sau *la Bere*⁵.

Un băiat se numește *fecior*, *fecior holtei* sau simplu *holtei* și *flăcău*, când a ieșit *la joc* sau *a dat în Bere*.

Din această zi începând, fetele sunt bune de măritat și feciorii de insurat⁶.

Mai bună de măritat însă e o fată atunci când, după spusa poporului, știe cumsecade toate lucrurile căte se cer de la o fată de țaran, și mai ales

S. Fl. Marian

NUNTA LA ROMÂNI

(II)

**Studiu istorico-comparativ
etnografic**

Ediție îngrijită, introducere,
bibliografie și glosar
de
Iordan Datcu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARIAN, SIMEON FLOREA

Nunta la români : studiu istorico-comparativ
etnografic / S. Fl. Marian ; ed. îngrij., introd., bibliogr. și
glosar de Iordan Datcu. - București : Saeculum I.O., 2019
2 vol.
ISBN 978-973-642-424-3

Vol. 2. - 2019. - Conține bibliografie. - Index. - ISBN
978-973-642-427-4

I. Datcu, Iordan (ed. șt.)

39

Editura SAECULUM I.O.
ISBN: 978-973-642-424-3
978-973-642-427-4

© Toate drepturile pentru această ediție aparțin
Editurii SAECULUM I.O.

Editura SAECULUM I.O.

București – 2019

CUPRINS

NUNTA LA ROMÂNI (II)

STUDIU ISTORICO-ETNOGRAFIC COMPARATIV (1890)

XV. Cununia.....	5
XVI. Întoarcerea de la cununie	13
XVII. Colăcăria.....	18
XVIII. Masa	56
XIX. Jocul	71
XX. Răpirea închipuită	74
XXI. Înhobotarea	82
XXII. Războiul	95
XXIII. Busuiocul.....	101
XXIV. Vama	104
XXV. Scoaterea zestrei.....	107
XXVI. Iertăciunea	114
XXVII. Despărțirea	125
XXVIII. Vulpea	138
XXIX. Prapurul	144
XXX. Ducerea	146
XXXI. Pintenele	151
XXXII. Întâmpinarea	156
XXXIII. Primirea	174
XXXIV. Masa mare	178
XXXV. Spălarea	209
XXXVI. Uncropul	212

Partea a III-a

DUPĂ NUNTĂ

I. Cale primare	243
II. Scosul la biserică	246

Nunta la români

335

III. Mărul.....	248
IV. Colăcimea.....	263
V. Cununia la salce	268
VI. A doua nuntă	270
VII. Despărțenia	274

ADAUS

I. Iertăciunile	277
II. Conăcăria	296
III. Schimburile.....	297
IV. Colăcăria.....	327
V. Orație la masă	328

XV. CUNUNIA

După ce au sosit la biserică¹ și după ce au intrat înuntru, fie mireasa bogată sau sărmană, Tânără sau bătrână, frumoasă sau urâtă, este datină ca să se aşeze înaintea tuturor femeilor, chiar și a celor mai bătrâne și mai cu vază în întreg satul. Aice stă ea apoi între druștele sale până după liturghie, adică până ce sosete timpul cununiei, căci în Bucovina mai toate cununiile la poporul de rând se săvârșesc de un timp încocace nemijlocit după sfârșitul liturghiei. La clasele cele mai culte însă, la o samă de orăseni, precum și la unii dintre țărani cei mai avuți și mai aleși, se săvârșește cununia totdeauna după vecernie, și anume pe la însărate sau, chiar ca și la romani² încă și mai târziu. La aceștia din urmă adeseori se săvârșește cununia și acasă.

Mirele, după ce intră în biserică, stă în despărțitura bărbătească, însă nu între druștele sale, nici înaintea celorlalți bărbăți, ci unde apucă.

În unele părți ale Transilvaniei, este datină ca mirii să între în biserică cu pălăria sau cușma pe cap și aşa să se cunune. În cele mai multe părți, intră fără de pălărie sau, dacă și întră cu aceasta, nu se cunună cu dânsa pe cap. Cei dintâi o fac, după cum se crede, mai mult din răutate, decât din datină, ca mai pe urmă să aibă pretext de a zice: „ai cununat pălăria, părinte!”.³

Această datină este uzitată și la români din Moldova, unde mirele asemenea stă în biserică cu căciula pe cap, dar ea are aici cu totul altă însemnare, adică aceea că mirele e socotit de ceialalți împărat⁴. Această însemnare, după părerea noastră, e cea adevărată și totodată și cea mai veche.

După liturghie urmează cununia.

La cununie, pe lângă ceremoniile curat bisericesti, se mai observă încă și următoarele datine: nemijlocit înainte de începerea acesteia, se așterne în mijlocul bisericii, adică în despărțitura bărbătească, un scorțar sau un covor, o bucată de pânură împăturită în patru⁵, sau și un petic de pânză cam de o jumătate de metru de lungă.⁶

Această scoarță, sau ce este, pe care stă mirele de-a dreapta și mireasa

Res de-a stânga, curamândouă picioarele, tot timpul cât durează cununia⁷, ne aduce aminte de pielea oii jertfite, pe care se aşazau mirii romani când se căsătoreau.⁸

În comitatul Honidoarei însă atât mirele cât și mireasa stau numai cu piciorul cel drept, și se crede că cel ce va pune întâiași dată piciorul pe pânză, acela după cununie, orice va face făcut va fi, și ce va porunci va trebui să se împlinească, mai pe scrut că el va fi stăpân peste soțul său.⁹

La români dimprejurul Timișoarei, din contră, se observă adeseori cum se silesc mirii când se aşază la cununie ca să se calce unul pe altul pe picior din respectul supunerei, crezându-se că dacă mirele a putut mai înainte călca pe piciorul miresei îi va fi aceasta supusă, și din contră.¹⁰

Datina aceasta există și la români din România¹¹ precum și la cei din Moravia, cari acuma de mult sunt slavizați¹², apoi la francezi¹³ și la liteni.¹⁴

Sub scorțar, și anume în locul acela unde stă mirele și mireasa cu piciorul drept, se pun totdeauna, atât la unul cât și la altul, galbeni sau alții bani, dacă sunt din clasa de jos. Banii aceștia, cari sunt meniș pentru pălimar, însemnează că încredințății nu caută la lume, ci toată mărirea ei o calcă în picioare¹⁵, sau spre a arăta prin aceasta că calcă toată mărirea străină și deșartă așteptând și dorind numai fericirea casnică.¹⁶

Alătura cu dânsii, sau și dinapoa lor, stau nunii, ținând fiecarele în mâna căte-o lumină mare de ceară, aprinsă și împodobită cu cordeleute, cu bumbac sau și cu strămătură de diferite culori, cu deosebire însă albastră-roșă și galbenă, și anume: nunul totdeauna de-a dreapta mirelui, iar nuna de-a stânga miresei.¹⁷

Între două fâclii se cunună și mirii romani.¹⁸

Și acuma, după ce s-a așezat fiecarele la locul său, începe preotul funcționar a le ceti mai întâi logodna, de cumva aceasta nu li s-a cetit mai înainte, și apoi cununia, schimbându-le în același timp inelele și punându-le căte-o cunună pe cap.

La Timișoara și împrejurime, e datina de-a se pune pe capul mirilor un sovon lung din pânză albă și peste aceasta se pun cununile bisericesti, nu, bunăoară ca în Bucovina, pe capul gol. Acest sovon se leagă după cununie pe după grumazul miresei în semnul verguriei.¹⁹

Cununile, cari se numesc cununi de nuntă și cari au în genere forma unui cerc, în cele mai multe părți sunt, după cum s-a arătat mai sus, de mai înainte făcute și se întrebunțează nu numai la o singură pereche de tineri, ci la mai multe. În unele părți însă se fac anume pentru tinerii ce au să se

Nunta la români

cunune, din rămurele de pomi roditori, cu deosebire de prun, precum și din mirtă sau bărbănoc.

Dacă juna păreche e lovitură după cununie de nenoriciri și necazuri, se zice că a fost cununată nu cu cunună de prun sau de alt pom roditor, ci „cu cunună de rug, atribuindu-i-se astfel rugului o afinitate și legătură mistică cu nefericirile și aspra soarte a vieții, sau din cauza ghimpilor săi, sau din cauza pietrosului și sterpului loc unde crește.“²⁰

Și nu o dată juna pereche, dacă îi merge rău, se plânge asupra nănașilor dându-le vină că ar fi cununat-o cu cunună de rug ca să n-aibă traiul pruncului, adică fără a gusta plăcerile și dezmerdările ce oferă omului viața Tânără, traiului de nevastă:

Bată-te focul, nănaș,
Cu cine mă cununaș,

Cu cununa rugului,
Să n-am traiul pruncului.²¹

Și dacă unuia dintre cununați îi pică în decursul ceremoniei cununa de pe cap, sau pierde inelul de cununie, crede poporul că viața junei perechi nu va fi încununată cu îndestulare, pace și fericire, că va avea foarte multe de suferit sau chiar că unul dintre dânsii va muri tocmai când îi va fi lumea mai dragă. Destul că căderea cununei de pe cap și pierderea inelului de cununie produce o impresiune atât de rea, că numai dacă ar fi cu putință, numai dacă *taina cununiei* nu ar fi pentru poporul nostru cea mai sfântă taină, n-ar sta mult pe gânduri, ci îndată s-ar desface, numai și numai ca să n-aibă în viitor a da peste o nefericire prea mare.

Dar nu numai căderea cununei de pe cap prevăstește nenorocire, ci chiar și atunci când se pune strâmb pe cap încă nu e semn bun.

Această credință se află și la macedoromâni. O zicală de-a acestora sună: „chiline! s'furim că nu-ți bag curuna strâmbu s'nu-mi dzici pi numa!“ adică: „fine! de nu-ți pui cununa (coroana) strâmb să nu-mi zici pe nume“.

În această zicală se află mai mult o amenințare, în caz când finul nu ar voi a face ceva pe placerea viitorului său nănaș.²²

Precum căderea cununei de pe cap se consideră de un semn rău, tot așa se consideră de semn rău și stingerea uneia dintre luminele ce le țin nunii cei mari în mâna²³, sau când unul dintre tinerii ce se cunună râde prea mult în decursul cununiei.²⁴

„După râs vine plâns“ zice un proverb străvechi. Drept aceea, umândoi tinerii caută ca în tot decursul cununiei să fie cât se poate de serioși.²⁵

S. Fl. Marian

NAŞTEREA LA ROMÂNI

Studiu etnografic

Ediție îngrijită, introducere,
bibliografie și glosar
de
Iordan Dateu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARIAN, SIMEON FLOREA

Nașterea la români : studiu etnografic / S. Fl. Marian ;
ed. îngrijită, introd., bibliogr. și glosar de Iordan Dateu. -
București : Saeculum I.O., 2019
Conține bibliografie. - Index

ISBN 978-973-642-425-0
I. Dateu, Iordan (ed. șt.)

39

Editura SAECULUM I.O.
ISBN: 978-973-642-425-0

© Toate drepturile pentru această ediție aparțin
Editurii SAECULUM I.O.

Editura SAECULUM I.O.

București – 2019

CUPRINS

NAȘTEREA LA ROMÂNI STUDIU ETNOGRAFIC (1892)

Iordan Dateu: <i>S. Fl. Marian și riturile de trecere ale poporului român.....</i>	5
<i>Notă asupra ediției.....</i>	11
Precuvântare	12
I. Dorul româncei.....	13
II. În altă stare.....	20
III. Zburătorul	29
IV. Samca sau Avestița.....	31
V. Nașterea	41
VI. Pierdere.....	66
VII. Scăldătoarea	72
VIII. Slobozirea casei	99
IX. Rodinii.....	108
X. Lăptarea	113
XI. Ursitoarele	118
XII. Botezul.....	127
XIII. Numele de botez	153
XIV. Mărturiile.....	163
XV. Schimbarea numelui	169
XVI. Cumătria	174
XVII. Scăldăciunea	192
XVIII. Scăldătoarea nepoatei.....	208
XIX. Îmbisericirea.....	213
XX. Colăcimea.....	218

Nașterea la români

319

XXI. Creșterea	230
XXII. Boalele copiilor	258
XXIII. Masa moașei	295
XXIV. Tunderea părului	299
XXV. Înțărcarea	309

Adaos:

I. Cântece de cumătrie.....	314
II. Cântece de leagăn.....	315

I. DORUL ROMÂNCEI

Un proverb străvechi zice: „mulțimea copiilor, bucuria românului“ sau „mulțimea copiilor, avereua românului“. Deci una dintre dorințele cele dintâi ale noilor însurătei, și cu deosebire ale tinerei neveste e și aceea ca preabunul și puternicul Dumnezeu să-i binecuvânteze cu naștere de fii și fiice sau, cum se mai zice, cu *gloată*.

Cât de mare și fierbinte e însă dorința nevestei românce de a avea și ea, dacă nu mai mulți, măcar *un singur copilaș*, cred că nime n-ar putea-o exprima mai bine și mai potrivit, de cum a cântat-o ilustrul și nemuritorul nostru poet V. Alecsandri, în poezia intitulată *Dorul româncei*, care urmează aici:

De-ar vrea bunul Dumnezeu
Să-mi asculte dorul meu!
De-aș avea un copilaș,
Dragul mamei îngeraș!

Cât e ziuă, cât e noapte,
I-aș șopti cu blânde șopante,
Cât e noapte, cât e zi,
Tot la sănu-mi l-aș păzi!

L-aș păzi, l-aș dismierda,
Mii de sărutări i-aș da,
Și i-aș zice-ncetișor:
Nani, nani, puișor!

De-ar fi cerul cu priință
Să-mplinesc-a mea dorință!
De mi-ar da un băiețel,
Dragul mamei voinice!

N-ar fi prunc mai fericit
Și pe lume mai iubit!

Alt copil n-ar fi ca el
Mititel și frumușel!

Obrăjelu-i ca de spume
N-ar avea seamă pe lume!
N-ar fi ochii nimăruí
Dulci ca ochișorii lui!

Iar eu, mândră măciulită,
Pe-ai săi ochi, pe-a sa guriă
Ne-ncetăt l-aș săruta,
Săruta și i-aș cânta.

Și i-aș face-o descântare
Să ajungă-un viteaz mare,
Un viteaz ce-ar străluci,
Cum n-au fost, nici n-ar mai fi!

Și l-aș pune să se culce
Pe al meu săn, legănat dulce,
Și i-aș zice-ncetișor:
Nani, nani, puișor!

Respect Aceasta e dorința românei!

Și dacă nu se vede curând *în stare binecuvântată*, dacă dorința ei nu se împlineste în primii ani ai căsătoriei sale, atunci, temându-se ca nu cumva să rămâie lung timp sau chiar pentru totdeauna *stearpă*, și bărbatul ei să nu prindă mai degrabă au mai târziu a se plângă și a se căina de dânsa, a se supără și a o mustra, numind-o *stârpitură*, caută toate chipurile și mijloacele încuviințate, cum ar putea mai degrabă *purcede grea*. Începe mai întâi și întâi a se ruga din toată inima lui Dumnezeu, a umbla pe la mănăstiri și biserici ca să i se cetească, *a face lumini cât statul ei de lungi* și a le aprinde, ca să ardă la icoana Maicii Domnului, apoi atât ea cât și bărbatul ei a plăti *sărindare, acatiste și liturghii, a încunjura biserică și a îngenunchea sub daruri¹*, și în fine a ține posturile, cu deosebire însă *postul vinerii mari² și lunile³*.

Dacă rugăciunile și închinările pe la mănăstiri și biserici, precum și plătirea de liturghii și sărindare n-au ajutat nimic, atunci nevasta își ia refugiu la alte mijloace, prin cari sperează că își va atinge scopul, și anume la prepararea și băutura unor sucuri de plante. Cele mai uzitate plante, cari le întrebuițează ea spre scopul acesta, sunt: unele dintre orhidee, apoi trandafir alb, liliac alb, rujă etc. Pe toate acestea le pune și fierbe în miere sau vin și sucul ce iese dintr-însele îl bea.

Neajutându-i băutura aceasta, ia nouă fire de usturoi, le pune pe toate în jumătate litru de rachiu, în care le lasă să steie nouă zile, pe horn, iar după a noua zi începe a bea din rachiu acesta câte atâtă cât cugetă ea că-i va ajunge pentru nouă zile ce urmează.

Afară de aceasta, mai bea ea încă și sămânță de iepure și iepuroaică, ia adeca boasele unui iepure și matca unei iepuroaice, le usucă bine, după ce s-au uscat de ajuns le pisează până ce se fac ca pulberea; le pune apoi, fiecare deosebit, în câte un șipușor cu rachiu, iar șipușoarele bine astupate le pune într-o cahlă, unde nu se face foc, și acolo le lasă nouă zile. După a noua zi, luându-le din cahlă, bărbatul bea sămânța cea de iepure, iar nevasta cea de iepuroaică.

În fine, se scaldă într-o apă în care au fost fierte: *hemei, capusnic* (crepusnic) și floare de româniță⁴.

După ce s-a scăldat, își cumpără o cordică roșie de mătasă, aşa de lungă ca să se poată începe cu dânsa, o duce la biserică, o dă pălimariului ca acesta să puie sub cămeșa mesei celei sfinte din altar, unde o lasă să steie până ce se împlinesc 12 liturghii, și la fiecare din aceste 12 liturghii plătește preotului câte o liturghie, adeca câte 10–12 cr., după cum se

Nașterea la români

plătește de obicei, anume ca să fie amintită totdeauna în decursul serviciului dumnezeiesc. După aceasta, își ia nevasta cordica acasă și, începându-se cu dânsa pe sub cămeșă, o poartă un timp mai îndelungat⁵.

Neajutându-i nici acestea nimic și temându-se ca nu cumva să rămâie pentru totdeauna stearpă, și din cauza aceasta apoi să fie nu numai certată și asuprită de bărbatul său, ci chiar și bătută, pentru că nu e în stare să nasă copii, umblă sate întregi de-a lungul și de-a latul, ca doară-doară ar da peste vreun leac. Ba cele mai multe dintre nevestele sterpe, în desesperarea lor că toată viața vor rămânea astfel, nu se mulțămesc numai cu atâta, ci și iau în urma urmelor refugiu la descântători și descântătoare, vrăjitori și vrăjitoare, cari, după credința lor, știu toate tainele, până chiar și cele mai ascunse, și ca atari trebuie numădicate să le ajute și lor, ca să facă și să aibă copii⁶, cari să le fie urmași, să aibă cui încredința avereia, ca această să nu se irosească și pustiască; iar după moarte să aibă cine-i comânda și pomeni⁷.

Mai pe scurt, se pune luntre și punte și nu se lasă până ce nu-și vede dorința împlinită⁸.

Multe femei sunt de părere că ele ar fi având un fel de morb lăuntric, numit *matrici, matrice sau mătrice*, și din cauza acestuia nu pot să nasă copii.

Deci unul dintre descântecele cele mai auzite, cari le întrebuițează ele spre ajungerea scopului dorit, e și cel de *matrici* sau *matrice*, care sună precum urmează:

Stăi matrici! Nu hui, Nu pocni, Prin oase nu te porni! Matrici prin sete, Matrici prin foame, Matrici prin deochi, Matrici prin osteneală, Matrici prin fierbințeală, Matrici prin spaimă Matrici prin neodihnă, Matrici de 99 de feluri, Matrici de 99 de soiuri, Ieși de unde ești: Din piept, De sub piept, Din inimă,	De sub inimă, Din sele, Din brațe și din mațe, Din toate încheieturile și din toate ciolanelor! Că tu de nu mi-i ieși Cu 99 de coase te-oi così, Din trup și din toate oasele Te-oi porni. Cu 99 de seceri te-oi secera, Din trup și din toate încheieturile Te-oi lua și-n Marea Neagră te-oi mâna și acolo te-oi așeza, Acolo-i sta, Acolo-i bea,
---	---

S. Fl. Marian

ÎNMORMÂNTAREA LA ROMÂNI

Studiu etnografic

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARIAN, SIMEON FLOREA

Înmormântarea la români : studiu etnografic /
S. Fl. Marian ; ed. îngrij., introd., bibliogr. și glosar de Iordan
Datcu. - București : Saeculum I.O., 2019
Conține bibliografie. - Index
ISBN 978-973-642-428-1

I. Datcu, Iordan (ed. șt.)

39

Ediție îngrijită, introducere,
bibliografie și glosar
de
Iordan Datcu

Editura SAECULUM I.O.
ISBN: 978-973-642-428-1

© Toate drepturile pentru această ediție aparțin
Editurii SAECULUM I.O.

Editura SAECULUM I.O.

București – 2019

CUPRINS

ÎNMORMÂNTAREA LA ROMÂNI STUDIU ETNOGRAFIC (1892)

Precuvântare	5	Înmormântarea la români	431
I. Semne de moarte	6	XXVI. Înfrățirea.....	268
II. Pe patul morții.....	15	XXVII. Comândarea	269
III. Repauzarea	24	XXVIII. Moșii	283
IV. Scăldarea.....	40	XXIX. Slobozirea apei.....	295
V. Îmbrăcarea	50	XXX. Jelirea	298
VI. Așezarea	59	XXXI. Dezgroparea.....	308
VII. Steagul.....	73	XXXII. Sufletul	314
VIII. Bradul	77	XXXIII. Vămile	333
IX. Bocirea	89	XXXIV. Iadul	340
X. La mort	110	XXXV. Raiul.....	352
XI. Toiagul	115	XXXVI. Județul.....	357
XII. Pausul	121		
XIII. Coliva	124	ADAUS	361
XIV. Pomul	127	I. Înmormântarea la români din părțile Oraviței	361
XV. Prânzișorul.....	145	II. Steagul	367
XVI. Priveghiul.....	147	III. Bocete	368
XVII. Stâlpii	169		
XVIII. Zorile	171		
XIX. Secriul	177	BIBLIOGRAFIE (selectivă) a studiilor și colecțiilor despre riturile	
XX. Petrecerea	187	de trecere, apărute după trilogia lui S. Fl. Marian.....	415
XXI. Stările	215		
XXII. Podurile.....	225	GLOSAR	423
XXIII. Prohodul	231		
XXIV. Mormântul.....	240		
XXV. Sniamănul	258		

I. SEMNE DE MOARTE

Moartea rar când se arată oamenilor pe neașteptate și pe neștiute ca să le curme firul vieții, ci ea, după credința și spusa românilor, totdeauna dă de știre mai de încainte prin diferite semne, atât neamurilor celor mai de aproape cât și celui ce are să moară, că în scurt timp va veni la dânsul căsă-i ia sufletul, și abia după aceea se arată și ea singură.

Semnele cele mai remarcabile și totodată și cele mai răspândite, de pe care poporul român pretinde a cunoaște că numai decât trebuie să moară cineva din acea casă, la care sau împrejurul căreia se întâmplă, sunt următoarele:

Poenirea neașteptată a unor obiecte din casă, precum: a meselor, a scaunelor, a lăiților, a paturilor, a lăzilor, a stâlpilor de la horn, a ușelor, a păreților, a icoanelor, a oglindelor și a grinzelor;¹

Stricarea de sine și momentană a sticlelor, a blidelor, a oalelor, a tingirilor, precum și a altor obiecte din casă;²

Căderea neașteptată a unei icoane sau oglindăz de pe cui și sfârâmarea ei;³

Deschiderea de sine a ușilor;⁴

Dezlipirea și căderea tencuielei de pe păreți;⁵

Mieunarea necontentită și spurcarea mățelor în casă, unde se află un bolnav, sau momentana lor perire;⁶

Cântarea cocoșească a găinelor;⁷

Ragerea în mod neîndătinat a vitelor, și mai ales într-un timp nepotrivit, spre exemplu când iau pe mireasă de la părinții săi și-o duc într-un car cu boi la bărbatul său;⁸

Urlarea sau hăulirea câinilor. Dacă într-o casă se află un bolnav, care trebuie să moară, atunci cânele se apropie de casa unde e bolnavul și urlând sapă sau cel puțin zgârie pământul de lângă acea casă;

De cumva familia bolnavului nu are nici un câine, atunci tot aceste semne se fac de către alții câini străini, cari vin în ograda celui bolnav de la vecini sau chiar și din locuri mai depărtate. Însă cânele care urlă numai atunci prevestește moarte, când își pleacă capul spre pământ, iar de cumva urlând își ridică capul în sus, atunci prevestește foc;⁹

Facerea de pete negre pe mâni, cari sunt ca niște bureți și cari în ținutul Năsăudului din Transilvania se numesc *strelici*;¹⁰

Baterea ochiului de mai multe ori și în mai multe răstimpuri;¹¹

Visarea de arături, gropi și morminte proaspete, apoi apă tulbere, lumanări stinse, vite tăiate, sau când în vis îl vezi pe unul îmbrăcat în vestimente negre;¹²

Cădere dinților în vis; cu cât simțești că te doare mai tare dintele, ce-l viszezi că-ți cade, și cu cât îi se pare că-ți curge mai mult sânge, cu atât mai de aproape își va fi cel ce are să moară;¹³

Curgerea săngelui din nas;¹⁴

Durerea inimii fără să știi de ce, precum și când te bate foarte tare somnul prin mai multe zile și nopți de-a rândul;¹⁵

Cântarea cucuveicei sau bufniței, mai ales ziua, pe casă, sau în nemijlocita apropiere a acesteia, precum: pe poartă, pe cumpăna fântânei, pe sură sau grajd, sau pe un pom din grădină.¹⁶

Dintre toate semnele, câte s-au înșirat până aicea, cari prevestesc că va muri cineva din familie sau dintre neamurile cele mai de-aproape, nici unul nu e aşa de temut ca cântarea cucuveicei, numită altminterile în unele părți, precum bunăoară în ținutul Năsăudului, din Transilvania, și pasarea morților,¹⁷ deoarece la casa unde cântă aceasta trebuie, după credința românilor, numai decât să moară cineva.

Dovadă despre această credință foarte răspândită în toate țările locuite de români, avem, între altele, și următoarele versuri, scoase dintr-un bocet din comuna Crasna, districtul Storojinețului, în Bucovina:

Trage, trage clopoțel,
Că-ți mai vine-un suflețel;
Trage, trage tot cu jale,
Să s-audă până-n vale;

Căci aşa s-a întâmplat
După cum a fost cântat
Cucoveica cobitoare
Și de rău prevestitoare.¹⁸

Apoi și un cântec macedo-român din Crușova, care sună precum urmează:

Cucuveă 'nbufnată
S'nu t'aflai d'iu t'ai aflat!
Ci ești ahît blăstimată
Ş'ahît multu'nfarmăcată?
Pi cae casă aí stată
Ş'pi caí ugiac ai cântată,
Dit thimelliu s'aú răvăită

Cucuvaie îmbufnată,
Să nu te fi aflat de unde te-ai aflat!¹⁹
De ce ești atât de blăstemată
Şi atât de mult întristătoare?
Casa pe care ai stat
Şi coșul pe care ai cântat,
Până-n temelie s-au dărămat,

Ș' omiñi-lli toți aú murită!
Cas'acea çi te alinași
După çinări di cântași,
Era unui celnic mare,
Çi oí-le 'lli n-avea misurare,
Ş'irghileie cu diotă,
Ci-sí pășcea pi tu livăzi;
Callí cu iépe misticate
Si mule multu mușate
Avea hillí, avea nuróri;
Totí cu fete ş'cu feciori.
Pi casă, de-anda 'lli cântași,
Par'că strof-lu illí băgași,
Oí-le illí se'ngălbeziră
Ş' pán' de ună illí suspiră
Mule ş'callí tu'nă mucéră
Păscându se'nfărmăcară.
Iepile se'nsărcinară
Ş'tu fitalliu tóte crepară,
Tihtusiră hillí, nuróri,
Cu fete, cu toți feciori,
Giúcură pánă putură
Ş' toți sum loc ascumți fură!
Cas'ar'mase pundixită
Şi di ómiñi ni'muntrită;
Pán' căzu și s'fécé pade
Şi criscu ierbă ş' livade!...

Această credință însă nu e proprie numai românilor, ci ea se află și la alte popoare, atât din vechime cât și din timpul prezent.

Romanii, bunăoară, considerau cântecul acestei paseri nocturne de cea mai înfiorătoare prevestire. Iată ce ne spune naturalistul Pliniu în privința aceasta:

„Funebra și mai cu seamă la auspiciile publice urgisita cucuveică se ține la locuri deșerte, nu numai dezolate, ci și înfiorătoare și nestribătute. Un monstru nocturn, care nu se audă cântând, ci numai gemând. De aceea, când se arată ea în orașe, și mai ales ziua, această împrejurare se consideră ca cea mai înfiorătoare prevestire“.²²

Iar poetul Ovidiu zice:

„Se preface într-o pasere urâtă, prevestitoare a unei scârbe mari, cucoveica (buha) leneșă, care este o prevestire îngrozitoare pentru muritori!“²³

Şi oamenii toți au murit!
Casa aceea pe care te suși
De cântași după cină,
Era a unui mare proprietar de oi,
Ale cărui oi erau nenumărate;
(Avea) și erghelii cu gardiani²⁰
Cari pășteau prin livezi;
Cai și iepă la un loc (amestecați),
Şi catâri foarte frumoși.
Avea fii, avea nurori,
Toți cu fete și cu feciori.
Pe casă de când ii cântași,
Parcă i-ai adus nefericirea,
Oile se-ngălbejiră
Şi pán' la una-i muriră.
Catârii și caii într-o mlaștină
Păscând se otrăviră.
Iepele râmaseră însărcinate
Şi la fătare toate crăpară.
Ofticără fii, nurori,
Cu fete, cu toți feciorii
Zâcură pánă putură,
Şi toți sub pământ fură ascunși!
Casa rămase deșartă
Şi de oameni neprivită;
Pánă căzu și se făcu câmp
Şi crescă iarbă și livede!²¹

Inmormântarea la români

Dintre popoarele de origine străină, cari au aceeași credință despre cântatul cucoveicei, ca și românii, amintesc aici numai pe rutenii din Bucovina.²⁴

Afără de semnele înșirate până aici, mai sunt încă și multe altele, dintre cari unele se arată nu numai neamurilor, ci chiar și celui ce are să moară.

La aceste din urmă se numără mai cu seamă cântarea cucului și visurile.

Cucul, după credința românilor, e o pasere misterioasă, ce are tainice legături cu soarta omului. Glasul său, când îl auzi întâia oară primăvara cântând, menește totdeauna a bine, când răsună de-a dreapta auzului sau în față, și dimpotrivă menește totdeauna a rău sau chiar a moarte când răsună în stânga sau în spate.

Și cum că întru adevară glasul cucului „auzit în spate menește nu numai a rău, ci chiar și a moarte“, ne dovedește următorul pasagiu, pre care îl scoatem dintr-un bocet din Bucovina:

Măi femeie, draga mea,
Draga mea, iubita mea,

Cucu-n spate mi-a cântat
Şi moartea m-a săgetat.²⁵

Ba cucul, atât după credința românilor din Bucovina, cât și a celor din Moldova și Țara Românească, menește a rău încă și atunci când cântă pe vârful casei, înaintea sau în nemijlocita apropiere a acesteia, precum pe fântână, pe un clăoi de fân sau otavă, apoi pe toaca din clopotnița bisericiei și pe crucile din ținterim.²⁶

Un cântec din Țara Românească ne spune cu privire la această împrejurare următoarele:

Cântă cuc sus pe moară,
Marin trage ca să moară,
Cântă cucu sus pe cruce,
Pe Marin la groapă-l duce.
Rămâi, maică, sănătoasă.

Eu mă duc să-mi fac casă.
Ad-o sapă și-o lopată
Să-mi fac casă-ntunecată;
Ad-o teslă și-o mistrie.
Să-mi fac casă de vecie!...²⁷

Iar o baladă din Bucovina ne spune, între altele, și aceasta:

Cântă cucle sus pe casă,
Vălenăș stă mort pe masă,
Cântă cucle pe fântână,
La Vălen la cap lumină;

Cântă cucle sus pe fân,
Din Vălean curge venin,
Cântă cucle pe otavă,
Din Vălean curge otravă;